

Ur *Fjärde Internationalen* 1/79.

Ernest Mandel

Fjärde Internationalen 40 år

Denna artikel är en förkortad version av ett bidrag i en diskussion om Fjärde Internationalen, som publicerades i det brittiska Socialist Workers Party:s internationella diskussionsbulletin i september 1978. Artikeln går systematiskt igenom och bemöter de argument som oftast förs fram mot Fjärde Internationalen och mot försöket att bygga en kommunistisk massinternational. Mandel gör dessutom en genomgång av och en utvärdering av Fjärde Internationalens utveckling från dess grundande 1938 fram till idag. Han kontrasterar Fjärde Internationalens existens och fortsatta tillväxt med den utveckling alla de organisationer som fanns till vänster om socialdemokratien och stalinismen vid Fjärde Internationalens grundande, och som då var många gånger starkare än de trotskistiska styrkorna, gått till mötes.

Fjärde Internationalens (FI) historia består av två tydligt åtskilda faser: den första, som utgjorde en förlängning av Vänsteroppositionens utdragna ”ökenvandring”, sträcker sig från 1938 till mitten av 60-talet; den andra, börjar vid den tiden och i synnerhet med maj-68, när FI går in i en period av snabb tillväxt. Vi kan uttrycka detta i siffror genom det faktum att vi idag räknar tio gånger fler medlemmar i våra led än vi gjorde maj-68 (när vårt medlemsantal huvudsakligen var av samma storlek som 1938 och 1948, sedan vi återhämtat de förluster som gjordes genom splittringen 1953 och förräderiet från Lanka Sama Samaja Party på Sri Lanka).

Hur ska den långa perioden av mycket långsam tillväxt för FI förklaras? Beror den på någon inneboende svaghet hos ”trotskismen”? På någon teoretisk eller politisk arvssynd (”arbetarstatism”, ”leninism”, ”historisk dogmatism”, ”revisionism”)? Denna tolkning av vår historia motsägs av två avgörande argument.

Först och främst lyckades alla de, som våldsamt fördömde våra ”arvssynder” – i deras oändliga och motsägelsefulla mångfald – och utgav sig för att i praktiken övervinna dem, inte alls under perioden 1938-65 bygga kvalitativt starkare organisationer än FI:s viktigaste sektioner. De deltog fullt ut i de revolutionärt-marxistiska organisationernas historiska stagnation.

Inget genombrott

– I själva verket lyckades inte en enda organisation som helt brutit med socialdemokratien och stalinismen göra ett genombrott mot att bli ett proletärt massparti någonstans i världen, oavsett vilken taktik som användes (vi lämnar åt sidan fallet med 26 juli-rörelsen på Kuba, ett särfall som skulle skapa en debatt som är onödig inom ramen för denna texts syften).

För det andra har efter 60-talets mitt våra ”arvssynder” på inget sätt stått i vägen för vår snabba tillväxt. Det är sant att denna tillväxt inte bara upplevdes av de starkaste trotskistiska organisationerna, utan också av åtskilliga andra organisationer inom den sk ”yttersta vänstern”. Men även här gäller att i inget enda fall någonstans i världen finns en kvalitativ skillnad mellan den organisatoriska tillväxten hos de starkaste av dessa ”icke-trotskistiska yttersta vänstergrupper” och FI:s starkaste sektioner.

Så slutsatsen är uppenbar: ”ökenvandringens” långa period kan inte skyllas på några i ”trotskismen” inneboende svagheter. Grundorsaken var objektiv; eller rättare sagt: den reflekterade den aspekt av den ”subjektiva faktorn” som blir objektiv för små organisationer.

En hel generation av världsproletariatet gick in i klasskampen i slutet av andra världskriget med ett kvalitativt lägre genomsnittligt klassmedvetande än det som förelåg vid tiden för Kominterns bildande 1914-23.

Oundvikligt

Vi förstod också på ett riktigt sätt den sk "efterkrigsboomens" historiskt begränsade natur, de cykliska överproduktionskrisernas oundvikliga återkomst, även om de dämpades till "recessioner" av senkapitalismens inflationistiska tekniker. Men just därför hade de en tendens att framkalla en växande kris i det världsmonetära systemet och bidrog därigenom till att påskynda allvarliga och generaliserade kriser, vilket ledde till en lång period av mycket svagare ekonomisk tillväxt, kronisk massarbetslöshet, om inte total stagnation.

Vi förstod den grundläggande långsiktiga krisen i det internationella imperialistiska systemet och den oundvikliga följderna av bredare och bredare resningar bland kolonialslavarna mot deras utländska herrar. Beväpnade med den permanenta revolutionens teori förstod vi den koloniala bourgeoisins och småbourgeoisins oförmåga att leda frigörelseprocessen till dess slutliga seger. Vi förvånades inte av det faktum att de koloniala revolternas resultat i de flesta fall blev ett ombyte från direkt till indirekt imperialistiskt styre, så länge proletariatet självt inte erövrade hegemonin i revolutionsprocessen, erövrade makten och byggde en arbetarstat i allians med de fattiga bönderna.

Men att vi förstod detta ledde inte till att vi underskattade den stora betydelsen av striderna mot imperialismen, vilka stöddes av miljoner av överexploaterade arbetare och bönder, när de blossade upp under småborgerligt ledarskap. Inte heller ledde det till att vi intog en oansvarig hållning av politisk abstentionism gentemot dessa strider. Vi förstod och tillämpade till fullo den grundläggande principen i leninismen som kräver av revolutionära marxister i de imperialistiska länderna att de ger sitt fulla stöd till all antiimperialistisk kamp, särskilt den som riktas mot ens egna imperialistiska härskare, alldeles oavsett de sociala och politiska bristerna hos de som för tillfället leder denna kamp.

Efter 1948 förstod vi, i motsats till de många strömningar som hypnotiserats av sovjetbyråkratins synbarligt växande makt, att utvecklingen efter kriget släppte lös en dynamik av tilltagande kris för stalinismen i Östeuropa och Sovjetunionen. Händelserna 1953, 1956, 1968 och 1970 förvånade inte oss. De oförsiktiga spådomarna efter andra världskriget från anhängare till teorier om statskapitalism och byråkratisk-kollektivism, att vårt "fasthållande" vid Trotskijs analys och definition av stalinismen, den stalinistiska byråkratin. Sovjetsamhället och Sovjetstaten "oundvikligen" skulle leda till "kapitulation för stalinismen" har inte alls besannats av fakta.

I varenda konflikt mellan de förtryckta massorna i Östeuropa, Sovjetunionen och Kina å ena sidan, och de härskande byråkratierna å den andra, ställde vi oss helhjärtat och utan att tveka på massornas sida, mot deras förtryckare. Detta har möjliggjort för oss att vinna inflytande och anhängare inom den "nya oppositionen" i dessa länder.

Endast personer som delar stalinisternas och andra varianter av byråkratins absurda uppfattning, att alla sociala och politiska konflikter i dagens värld måste ses i skenet av konflikten mellan "de två supermakterna" kan se en motsägelse mellan detta vårt principiella ställningstagande för en politisk revolution i de av byråkratin behärskade länderna och vår inte mindre klara och principiella föresats att försvara Sovjetunionen och andra byråkratiserade arbetarstater i varje partiell eller generaliserad militär konflikt med imperialismen.

Vi tror att ett återinförande av det kapitalistiska produktionssättet i de länder där det har avskaffats vore ett jättelikt steg bakåt för arbetarna där och för hela mänskligheten.

Alla dessa FI:s ställningstaganden vilar på en enhetlig uppfattning av historien och den internationella klasskampen, som omfattas i det program som antogs vid vår grundningskonferens, vilket inte var något annat än en utveckling av Kominterns grundningsdokument. Vi är mer än någonsin övertygade om att kapitalismen avslutade sin progressiva historiska roll allra senast vid första världskrigets utbrott. Dess överlevnad, bortsett från tillfälliga faser av ny ekonomisk tillväxt, ställer mänskligheten inför perspektivet av allt större katastrofer, av vilka Auschwitz och Hiroshima bara var försmaker, där möjligheten av ett kärnvapenvärldskrig bara är en av de allvarligaste varianterna. Alternativet ”Socialism eller barbari” har blivit en brännande aktuell verklighet. Detta dilemma kommer att lösas genom resultatet av klasskampen i världsskala.

Det behövdes en lång period av nya delvisa uppsving och framgångar för världsrevolutionen, för att en ny generation av unga arbetarklass- och intellektuella kadrer skulle uppstå i många länder och som steg för steg befriade sig från de mest demoraliserande effekterna av tidigare nederlag. Det behövdes att uppkomsten av detta nya politiskt radikaliserade avantgarde smälte samman med ett nytt starkt uppsving i arbetarklassens militans med en klart antikapitalistisk inriktning, för att tanken på att bygga nya revolutionära arbetarpartier åter skulle bli trovärdig inom breda lager i klassen. När denna sammansmältning, exemplifierad i maj-68, ägde rum, då accelererades också Fjärde Internationalens (FI:s) och ”den revolutionära vänsterns” tillväxtprocess i allmänhet.

Gav Fjärde Internationalens grundningsdokument och deras efterföljare – först Trotskijs skrifter från 1938—40 och sedan världskongressernas huvuddokument – de revolutionära marxisterna den teoretiska beväpning som behövdes för att förstå de stora linjerna i världsutvecklingen efter andra världskriget och för att korrekt ingripa i dem? Idag kan man tryggt säga: ja, i allmänhet, även om det fanns några undantag.

Medan vi var sena att inse den relativa stabiliseringen i den västerländska kapitalismen efter arbetarklassens nederlag 1947-51 (med stalinismen och socialdemokratin som huvudansvariga), förstod vi rätt snabbt den allmänna dynamiken i den internationella kapitalistiska ekonomins accelererade tillväxt och dess motsägelsefyllda effekter på klasskampen.

I synnerhet förstod vi att tillstånd utan arbetslöshet och med stigande reallöner inte förhindrade periodiska utbrott av antikapitalistisk arbetarkamp. Den var en oundviklig konsekvens av de kapitalistiska produktionsförhållandenas växande kris, som stärktes och inte försvagades av det sociala systemets allmänna nedgång i förening med den tillfälligt accelererade ekonomiska tillväxten. Vi förutsade att det allmänna temat arbetarkontroll och självorganisering – som tas upp också av andra förtryckta skikt i samhället – skulle stå i centrum för dessa antikapitalistiska strider.

Om jag skulle sammanfatta FI:s politiska balansräkning alltsedan grundningskonferensen i en enda formel, så skulle jag säga att vilka politiska misstag FI än har begått i den ena eller andra konjunkturella frågan – och marxister kan inte undvika att göra misstag; det viktiga är att rätta till dem så snabbt som möjligt och att förstå varför de gjordes – så har vårt program och vår tradition möjliggjort för oss att ställa oss på rätt sida om barrikaderna i varje masskamp som har brutit ut sedan 1938.

Är inte denna ”fixering” vid ”programmatisk renhet” en svaghet snarare än en styrka? Är den inte källan till många splittringar inom FI, ofta uppkomna genom skriftlärda gräl om vad som är den riktiga läsningen av den Heliga Skrift? Har den inte blivit ett hinder för att åstadkomma

en ”enad yttersta vänster”, för att komma över de ”gamla motsättningarna som historien passerat”? Detta är otvivelaktigt ett av huvudargumenten som uttalas mot FI idag bland olika grupperingar inom den anti-trotskyistiska yttersta vänstern.

Många olika analystrådar har vävts samman i den sortens argumentation. Det är inte alltid lätt att nysta upp dem.

Om man är ute efter att slå fast att det inte finns något sådant som ett ”slutgiltigt program”, dvs att marxismen inte är ett ”slutet system”, då slår man bara in öppna dörrar. Ingen allvarlig anhängare till FI skulle förneka en sådan uppenbar sanning. Sådant som liv är rörelse, dvs förändring, uppstår alltid nya och oförutsedda utvecklingar. Efter tvekan, förvirring och kamp accepteras nya analyser och införlivas i programmet. Nya problem kräver nya svar, vilket berikar marxismen. Ibland kan en ny utveckling leda till ett behov att ompröva en del svar på gamla problem, då de i ljuset av senare förändringar tycks mer komplexa än man ursprungligen trodde.

Vi har inga svårigheter att förstå detta. FI har försökt ge sina bidrag för att berika den marxistiska förståelsen av vad som är nytt i världen efter 1938. Historien får avgöra om dessa bidrag är korrekta eller inte.

Men när detta väl är sagt, fortsätter de stora varningsljusen för alltför oförskräckta ”nyskapare” att lysa. Först och främst därför att det finns ett inre sammanhang i den marxistiska förståelsen av det borgerliga samhället, kapitalism, socialism, klasskamp, staten och därmed världshistorien i vidare mening. Om viktiga bitar avlägsnas från grunden, om några av pelarna sågas av, då faller hela byggnaden samman. Att godta en sådan kollaps utan rättfärdigande, sammanhängande teoretiska argument och gott om empiriska belegg på hela systemets nivå, utan snarare som en biprodukt av några marginella ändringar, är vetenskapligt oacceptabelt, socialt oansvarigt och leder till förödande politiska resultat.

Det är en sak att säga att nya problem kräver nya svar. Något helt annat är att glömma att ”gamla” problem i hög grad lever kvar med oss idag, och att tills något annat visats, de ”gamla” svaren på de ”gamla” problemen fortfarande är mycket tillämpliga. Hur kan en liten minoritet av revolutionärer tackla problemet med att bryta de reformistiska förledarnas grepp över den stora majoriteten av arbetarklassen? Detta är ett problem som har mött revolutionära marxister i mer än 60 år.

Vi tror att de ”gamla” svar som Lenin gav på problemet, som Komintern 1921—23 gav och som Trotskij gav i sina skrifter om Tyskland, Frankrike och Spanien, förblir fullständigt relevanta idag. Det revolutionärt-marxistiska programmet är inget annat än en kodifiering av den samlade erfarenheten av 150 års internationella proletära klasstrider. Att kasta ut dessa lärdomar genom fönstret, under förevändning att nya problem också har uppstått, är återigen en handling av yttersta teoretiska oansvarighet.

Det är meningslöst att försöka ge en ”materialistisk” underbyggnad till denna reträtt in i vulgär eklekticism eller pragmatism, genom att hävda att ”ett nytt program bara kan skapas ur ett nytt utbrott av masstrider och skapandet av starkare revolutionära organisationer”. Varför ska man anta att ”nya” erfarenheter av klasskampen skulle vara överlägsna lärdomarna från klasstriderna i Ryssland 1917-27, Tyskland 1905-23, Italien 1914-27, Spanien 1931-39, Frankrike 1932-40, England 1914-31, på vilka vårt program är baserat?

Verklig debatt

Det är oundvikligt att ingen fungerande enad organisation är möjlig mellan sådana som är beredda att offra arbetarnas intressen och självorganisering i namn av någon teori (prioritering av antiimperialistiska uppgifter i världsskala, mindre-onda-teorier inför ”fascistiska hot”;

teorin om ”tre världar” etc) och de som ser det som sin centrala uppgift att ingripa i alla masstrider och -organisationer för att främja arbetarnas självförtroende, handlingsförmåga och förmåga att organisera och ena sig i kampen, utan vilket ingen socialistisk revolution är möjlig.

Samexistens i en enda organisation omöjliggörs av grundläggande åsiktsskillnader om den borgerliga statens natur och behovet att förstöra den, eller om imperialismens natur och skyldigheten att stödja dess offers befrielsestrider, i en epok av revolution och kontrarevolution.

Det är kring dessa konkreta frågor i revolutionär proletär politik idag som den verkliga debatten rör sig och kommer att röra sig – vilka försök våra kritiker än gör att avleda den till den konstlade frågan om ”trotskismen (eller FI:s) historiska irrelevans”. Närhelst och varhelst motsättningar i alla dessa nyckelfrågor börjar försvinna, kommer omgrupperingsprocesserna att ges en oemotståndlig fart, oavsett tidigare anslutning eller inte hos olika strömningar inom ”yttersta vänstern” till FI, en anslutning ingen i våra led är villig att offra, då byggandet av en internationell organisation för oss har en programmatisk betydelse.

Är existensen av en internationell organisation som FI i sig självt på detta stadium, ett hinder för att bygga starkare nationella revolutionära organisationer?

På den empiriska verifieringens ”vulgära” nivå har historien redan besvarat denna fråga. Det finns åtminstone 6 sektioner av FI som idag har en organisatorisk och numerisk styrka jämförbar med det engelska Socialist Workers Party. Denna siffra kommer troligen att öka till upp mot 10 i en nära framtid.

En ännu starkare vederläggning från historien har det sidoargument fått som lyder att delaktighet i en internationell organisation av ”trotskistisk typ” gör de nationella sektionerna sårbara för ”oräkneliga internationellt framkallade splittringar”.

I 15 år nu har FI inte upplevt en enda internationell splittring – detta till trots av ett flertal utdragna och ganska våldsamma fraktionsstrider. Istället har många nationella splittringar helats, och många samgåendeprocesser äger rum idag, genom tyngden och trycket från internationell enighet och tillväxt.

Om vi jämför detta med vad som under samma period hänt med icke-trotskistiska ”yttersta vänster”-organisationer – fr a men inte endast maoister och mao-centrister – så är skillnaden ganska slående.

Det faktum att vi tycks – ta i trä – ha kommit ifrån vår gamla svaghet för oansvariga splittringar (som inte saknade samband med en mycket långsam tillväxt och många kamraters, tendensers och fraktioners desperata försök att bryta sig ut för att pröva någon ny taktik som kunde tänkas bryta stagnationen) beror inte bara på vår större styrka. Det hänger också ihop med vårt svartsjuka fasthållande vid nedskrivna regler för att försvara den interna demokratin, organisatoriska normer som ger rätt att bilda tendenser och fraktioner, rätt till återkommande offentliga debatter. Vi går tillbaka till den demokratiska centralism som Komintern tillämpade åtminstone fram till 1923, och vi har rensat den på alla rester av såväl stalinistisk ”monolitism” som Zinovjevism.

Tvärtemot en myt som försvaras av alla byråkratier inom arbetarrörelsen så leder intern demokrati, omfattande debatter, tendens- och fraktionsstrider följda av en fritt accepterad disciplin i handling på basis av majoritetsbeslut inte alls till ”splittring och paralysering” utan till ökad sammanhållning och effektivitet i arbetarklassens organisationer.

Men i botten på debatten om det är något värde med en internationell organisation, med dagens nivå på styrka och svaghet i de nationella revolutionära organisationerna, vilar inte

någon "vulgär" fråga om omedelbar effektivitet och lämplighet. Det rör sig istället om en grundläggande fråga i den revolutionära teorin, en fråga som man tom skulle kunna anse vara den mest avgörande fråga revolutionära socialister har ställts inför sedan seklets början.

Imperialismens epok är en världsekonomin, världspolitikens, den internationella klasskampens, världskrigens, världsrevolutionens och kontrarevolutionens epok. Det är den objektiva grundvalen för Fjärde Internationalens existens. Den som på allvar vill ifrågasätta behovet av att samtidigt från början bygga ett nationellt och ett internationellt parti, måste gå i närkamp med denna objektiva utveckling.

Det finns två sidor av saken, vilka kompletterar varandra. Den ena är "rent" objektiv. Internationaliseringen av produktionskrafterna, av kapitalet, av arbetet, medför en objektiv internationalisering av klasskampen. Detta har blivit en truism i de multinationella företagens tidsålder. Fler och fler frågor, också i den dagliga klasskampen, för att inte tala om den revolutionära, ställs samtidigt i flera länder. Och de berör arbetare, fattiga bönder, studenter och intellektuella i många länder. Varje fördröjning vad gäller att samtidigt bygga en internationell och en nationell organisation försvagar därför högst konkret den nationella organisationens förmåga inte bara att förstå vad som händer, utan i synnerhet att ingripa korrekt, även i det egna landet.

Sändebud

Det kan tyckas paradoxalt att nationellt begränsade kommunistiska organisationer är tvungna att imitera traditionen från Zinovjevs tid att skicka iväg sändebud. Ett ögonblicks eftertanke ger vid handen att detta förhållande inte är någon tillfällighet. För när man är begränsad till en nationell organisation, liksom när man är begränsad till en byråkratisk apparat, tvingas man leta efter ersättningar till det som faktiskt är det enda "naturliga" sättet för en marxist att arbeta på i den internationella klasskampen: byggandet av en internationell kader, som mognar genom sin egen demokratiskt delade och kritiskt diskuterade erfarenhet, som grundar sig på ett gemensamt program och arbete.

Problemets andra sida är mer "subjektivt". Varje försök att bygga "nationella" revolutionära organisationer innan man bygger en International – den berömda tesen om "väggarna före taket" – innebär att man bygger "nationella" kommunistiska organisationer oberoende av varandra: väggar utan en i förväg gjord ritning för hela huset, taket, eller inte ens alla väggarna. Det vore ett mirakel om ett hus skulle kunna byggas genom sådana fristående företag!

"Nationella" kommunistiska organisationer som byggs utan programmatisk och politisk överensstämmelse sinsemellan, och i synnerhet utan ständigt dagligt samarbete i handling och utbyte av erfarenheter, kommer oundvikligen att riskera att utveckla djupa programmatiska och politiska åsiktsskillnader. För en materialist är dessa motsättningar inte helt oavhängiga av de särskilda villkoren och omedelbara intressena hos särskilda skikt bland löntagarna i olika länder. Vägran att samtidigt bygga nationella och internationella organisationer medför en stigande risk för både byråkratiska och nationalistiska avvikelser. "Nationella" kommunistiska organisationer leder till "socialism i ett land" – dvs socialism i inget land.

Vi är fullt medvetna om det faktum att Fjärde Internationalen, som den är idag, långt ifrån utgör den nya kommunistiska massinternational som är nödvändig för världsrevolutionen. Många sammanslagningar, omgrupperingar – och splittringar i de existerande massorganisationerna – kommer att behövas innan vi når den massinternationalen.

Hinder

Vi vet också att i flera viktiga länder är våra sektioner inte de starkaste organisationerna inom ”den yttersta vänstern”. Ett sådant läge utgör givetvis ytterligare hinder för deras tillväxt. Men det är ett ofrånkomligt faktum att vi är den enda existerande internationella organisationen – med en närvaro i mer än sextio länder, däribland alla de viktigaste. Detta faktum har i sig självt en mycket stor betydelse.

När FI grundades för fyrtio år sedan fanns i klasskampens viktigaste länder organisationer till vänster om socialdemokratin och stalinismen som var många gånger starkare än våra svaga kärnor. De representerade kadrer som verkligen fostrats i masstrider och var stolta över sina rötter i den nationella traditionen hos respektive lands arbetarrörelse. Låt oss bara nämna de mest typiska: Bordigisterna i Italien, Brandleriterna i Tyskland, POUM i Spanien, ILP i England och PSOP i Frankrike.

Idag har resterna av dessa en gång viktiga organisationer reducerats till skuggor av sitt ärorika förflutna eller helt försvunnit. FI:s sektioner i dessa länder är idag mycket starkare än dem. I alla dessa fall betydde ”nationella” särdrag – förutom allvarliga programmatiska brister – nationella egenheter skilda från och vid sidan av den revolutionära marxismens huvudfåra, som uttrycker världsproletariatets grundläggande och identiska intressen. I det långa loppet blir därför sådana egenheter inte alls en källa till styrka, utan i stället en källa till oundviklig urartning och nergång. Den läxan är värd att begrunda.

Ernest Mandel